

Filozofija – opis predmeta

Svrha ovoga predmeta je da kroz rad na glavnim filozofskim temama, različitim pravcima i najznačajnijim autorima unutar njih, omogući učenicima da postanu osvješteniji, odgovorniji i aktivniji članovi društva. Ideja je da predmet postane svojevrsna priprema za funkcioniranje u suvremenom društvu. Jedno od temeljnih načela na kojima se zasniva predmet je istraživački pristup učenju i aktivno sudjelovanje učenika putem odabira značajnih tekstova koji tematiziraju probleme suvremenoga čovjeka i društva. Nastavni predmet Filozofija je osmišljen da kod učenika razvije moralne i građanske kompetencije te općeljudske vrijednosti koje će po okončanju svoje naobrazbe učenici moći koristiti u svakodnevnom životu. Posebnost nastavnoga predmeta Filozofija je u tome što potiče učenike postavljati pitanja koja mu se nameću kroz razne filozofske teme, ali i na odgovaranje istih.

Domene unutar ovoga predmeta su izvedene uzimajući u obzir tradicionalnu podjelu filozofije na teorijsku, praktičnu i pojetičnu, kao i ključne probleme i koncepte kojima se bavi filozofija. Navedene teme uključuju obrađivanje osnovne filozofske terminologije, koncepata, teorija, pristupa i autora. Unutar njih učenici će ovladati vokabularom i analitičkim aparatom filozofije. Naglasak se stavlja na fenomene i koncepte unutar metafizike i etike, kao temeljnih disciplina za razumijevanje postojanja čovjeka, zatim na fundamentalna epistemološka znanja te pitanja morala i društvenoga života pojedinca.

Filozofija kod učenika potiče razvoj kritičkoga mišljenja, metakognitivnih vještina i racionalnoga znanstveno-istraživačkog pristupa filozofskim problemima. Bavljenje filozofijom će kod učenika potaknuti razvoj drugačijeg načina razmišljanja (kritičkog i apstraktnog) i dubljeg razumijevanja stvari. Time se učenici osposobljavaju za filozofsko promišljanje života, svijeta i čovjeka, traganje za većom svrhom i smislom; vode se težnjom za spoznajom istine i dovode u pitanje općeprihvaćena načela. Uloga nastavnika je da u skladu s vlastitom procjenom interesa učenika odabere relevantne tekstove i problemske zadatke kojima će učenici primijeniti filozofske metode, koncepte i pojmove u samostalnom ili grupnom radu.

Neki od načina ostvarivanja navedenoga su analiza i interpretacija filozofskih tekstova te dijalog koji zauzima glavno mjesto u poučavanju filozofije. Iskustvom čitanja tekstova i susretanjem s različitim stavovima, učenik treba naučiti iznositi i argumentirati vlastite stavove. Njih će iznositi u usmenom ili pismenom obliku, pri čemu će razvijati jezične i metakognitivne vještine, te vještine filozofskoga pisanja.

Artikulacija i iznošenje vlastitih stavova po određenim pitanjima nužno zahtjeva uvažavanje i toleranciju drugačijih mišljenja i stavova. Stoga je vještina dijaloga jedna od važnih odlika kojom učenik razvija vlastito samopouzdanje i samosvijest, a s druge strane vježba vještine

razmjene mišljenja i korekcije prvotnih stajališta. Uz sve navedeno, filozofija bi kod učenika trebala poticati konstantnu znatiželju za istraživanjem nečega novog i kritičkoga promišljanja postojećih stvari na potpuno nove načine.

Nastavni predmet Filozofija podučava se na srednjoškolskoj razini u gimnazijama u četvrtom razredu. Nastava se izvodi dva sata tjedno i vrši se planiranje sukladno nastavnom planu odgojno-obrazovne ustanove u kojoj se nastava izvodi.

Filozofija pripada skupini društveno-humanističkih predmeta. Usko je povezana s nastavnim predmetima Logika i Etika, obje spadaju i u njene discipline, te s nastavnim predmetom Hrvatski jezik i književnost, jer se u sklopu filozofije podučava filozofija jezika. Povezana je sa svim srodnim društveno-humanističkim predmetima i međupredmetnim temama, primjerice: s nastavnim predmetom Psihologija (po pitanju spoznaje i misaonoga razvoja ličnosti); Sociologija (kroz bavljenje čovjekom kao društvenim bićem); Politika i gospodarstvo (preko bavljenja čovjekom kao političkim bićem i promišljanjem oblika političkoga ustroja); Povijest (razmatranjem povijesnih razdoblja u filozofiji i njihovih posebnosti); Vjeronauk (kroz tematiziranje moralnih pitanja). Povezanost filozofije pronalazimo i s nastavnim predmetima: Fizika (putem pitanja postanka svijeta), Matematika (kroz formu apstraktnoga mišljenja) i Biologija (preko tematskih poveznica koje su zastupljene unutar filozofske antropologije).

Nastavni sadržaji predmeta Filozofija su usko povezani sa sadržajima međupredmetnih tema zastupljenih u ovom kurikulumu.

Za razliku od tradicionalnih modela u kojima je nastavnik uglavnom prenositelj znanja, a učenici pasivni primatelji, suvremene nastavni modeli omogućuju aktivno uključivanje učenika u nastavu, čime do izražaja dolazi njihovo stvaralaštvo, što je zapravo i cilj suvremenih nastavnih procesa.

Predmet se temelji na metodama aktivnoga poučavanja: dijaloga, istraživanja, učenja putem rješavanja problema i sl. Treba spomenuti i ulogu nastavnika u nastavi Filozofije. Suvremene koncepcije učenja i poučavanja Filozofije nastavnika postavljaju kao voditelja i moderatora aktivnosti koje se provode u učenju i poučavanju. Nadalje, na nastavniku je da pronađe balans između brojnih mogućih pristupa problemima filozofije, odnosno da problemski pristup filozofskim temama ispuni, obuhvati povijesnim pristupom, tj. selekcijom ključnih autora i tekstova.

Filozofija – ciljevi učenja i podučavanja

- Usvajanje znanja o temeljnim filozofskim pojmovima i idejama uz razumijevanje osnovnih filozofskih metoda i koncepata.
- Razvijanje i poticanje kritičkog, apstraktnog i kreativnog mišljenja prilikom razmatranja problematike spoznaje i znanja.
- Razvijanje jezičnih i metakognitivnih kompetencija te poticanje tolerancije i uvažavanja drugačijih razmišljanja i stavova.
- Osposobljavanje učenika za istraživački pristup te povezivanje filozofskih koncepata i metoda s različitim pristupima čovjeku i svijetu u svakodnevnom životu i znanosti.
- Poticanje samosvijesti i samopoštovanja učenika uz razvijanje i unaprjeđivanje moralnih, građanskih i općeljudskih vrijednosti.

Filozofija – oblasna struktura

Postojanje, svijet i čovjek

A

Unutar ove domene učenike se upoznaje s temeljnim pojmovima i problemima filozofije, a obrađuju se teme koje se odnose na metafiziku, teorijsku, praktičnu i pojetičnu filozofiju, napose estetiku što čini srž filozofije. Pokušavaju se dati odgovori na pitanja koja se tiču samih početaka svijeta i postojanja, te kakav je položaj čovjeka u svijetu i njegov odnos prema životu. Učenik se u ovoj domeni upoznaje s velikim filozofskim pitanjima: Što su prapočela? Što je svrha života? Tko je čovjek?..., a upoznat će i neke ključne pojmove kao što su: monizam, dualizam, materijalizam, idealizam, spoznaja, čovjek, umjetnost, moral, Bog, svijet, egzistencija, bit, bitak, biće i sl. Ovdje će se učenika poticati na kritičko mišljenje i pokušaj shvaćanja novih odgovora na ključna pitanja ljudskoga postojanja i njegova položaja u svijetu koje, za razliku od znanosti i vjere, daje filozofija. U okviru estetike učenik će proučavati pitanje lijepoga, odnosa prirodno lijepog i umjetnički lijepog te pitanje umjetnosti kao oponašanja ili stvaranja nečega novoga. Poučavanje ove domene omogućit će razumijevanje razvoja umjetnosti i lijepoga kroz povijest. Kritičko mišljenje razvijat će se kroz čitanje filozofskih tekstova i proučavanje nauka raznih filozofa, a učenici će također uvidjeti da ih filozofija potiče da na neki problem gledaju iz različitih perspektiva, neovisno o vlastitom stavu.

Predmet ove domene je filozofska disciplina epistemologija, odnosno gnoseologija, no raspravlja se i o raznim drugim problemima teorijske filozofije (dijelovi logike, ontologija i sl.) Pitanje o spoznaji jedno je od temeljnih koje zahvaća korijen samoga istraživanja o podrijetlu, opsegu, dosegu i mogućnostima čovjekove spoznaje i znanja. Na njega se odgovara iz perspektive znanosti i filozofije te također iz religioznog i umjetničkog područja. U tom smislu rasprava o spoznaji daje veoma raznovrstan skup teorija i gledišta koja su interdisciplinarna, no obično se definiraju kao filozofska spoznajna teorija. Osnovni pojmovi koji se ovdje obrađuju su: spoznaja, znanje i istina. Ova domena pokušava dati odgovore na pitanja koja se tiču izvora naše spoznaje, njezinih dosega, mogućnosti i pouzdanosti. Učenik će se upoznati s gnoseološkim koncepcijama poput racionalizma, iracionalizma, empirizma, kriticizma, misticizma i sl., te će naučiti razliku između njih. Proučavajući teorije o istini povezat će prethodno znanje s logikom i upoznati pojedine pravce koji daju svoje viđenje istine: pozitivizam, pragmatizam..., i teorije: teorija adekvacije i teorija korespondencije.

Ova se domena bavi problemima praktične filozofije, etikom te životom čovjeka u suvremenom društvu i političkoj zajednici. Unutar etike proučava se pitanje morala, te ciljevi i izvori moralnoga djelovanja. Učenik će se upoznati s glavnim etičkim teorijama i pravcima (npr. utilitarizam, eudajmonizam, etika vrlina i sl.) i primjerima njihove upotrebe u svakodnevnom životu. Problemi bioetike i ekologije kao općega odnosa čovjeka prema prirodi su također dio ove domene. Znanja i primjeri stečeni iz ove domene pomoći će učeniku u stvaranju vlastitoga stava i njegove obrane kada je riječ o etičkim pitanjima, ali i kod uvažavanja suprotstavljenih stavova. Oslanjajući se na etička pravila učenik će razvijati prosuđivanje i rješavanje problema svakodnevnoga života te bolje razumjeti etičke kriterije djelovanja. Učenje i poučavanje u ovoj domeni usredotočeno je na približavanje etičkih i političkih problema i pristupa iskustvima učenika, te na naglašavanje važnosti filozofskih stajališta u rješavanju etičkih problema u različitim povijesnim razdobljima. Problematizira se različit stav unutar određenih razdoblja o pojedinim filozofskim temama, tako da učenik razumije 'duh vremena', odnosno prevladavajuću paradigmu unutar njih. Disciplina unutar domene koja se bavi životom čovjeka u društvu i političkoj zajednici je filozofija politike. Učenik će se proučavanjem odabranih filozofskih tekstova i analizom aktualnih događanja upoznati s društvenim i političkim problemima, te razviti sposobnost primjene usvojenih znanja na konkretne životne situacije. Upoznajući učenika s različitim pogledima na pitanja o društvu, politici i pravu, cilj je osposobiti ga za oblikovanje i argumentiranje vlastitih stavova te kritičko propitivanje vlastitih i tuđih stavova u društvenom kontekstu. Proučavajući autore i njihova djela u sklopu ove domene učenik će oblikovati razborit stav i prosuđivanje naspram političkih institucija i političkoga djelovanja.

Odgojno-obrazovni nivo i razred

- Srednje
- IV

Godine učenja i podučavanja predmeta: 1

A Postojanje, svijet i umjetnost

[A.IV.1](#)

[A.IV.2](#)

B Spoznaja, znanje i istina

[B.IV.1](#)

[B.IV.2](#)

C Izazovi praktične filozofije

[C.IV.1](#)

[C.IV.2](#)

A
Postojanje,
svijet i
umjetnost

A.IV.1

Učenik analizira i povezuje glavne pojmove i teorije vezane uz najbitnije filozofske discipline, te nauk najznačajnijih filozofa i filozofskih škola.

[POO-4.1.2](#) [POO-4.4.1](#) [POO-5.3.1](#)

- definira i razlikuje glavne filozofske pojmove kao što su: metafizika, estetika, bit, biće, bitak, monizam, dualizam, materijalizam, idealizam i sl.
- opisuje povijesni razvoj filozofskih učenja i uspoređuje nauk glavnih filozofskih škola
- tumači važnost metafizike i njezina utjecaja na ostale filozofske discipline.

A.IV.2

Učenik argumentira vlastito mišljenje o temeljnim filozofskim pitanjima postojanja, svijeta, čovjeka i umjetnosti.

[POO-5.3.1](#) [JZK-1.1.1](#) [DHP-5.1.2](#)

- daje kritički osvrt na tumačenja temeljnih filozofskih pitanja
- raspravlja o temeljnim filozofskim konceptima i njihovom razvoju kroz povijest služeći se izvornim filozofskim tekstovima.

KLJUČNI SADRŽAJI

- *određenje pojma filozofija, svrha filozofije, izvori filozofije (sumnja, čuđenje), znanost, odnos filozofije i znanosti, tradicionalna podjela filozofije, periodizacija povijesti filozofije, velika filozofska pitanja i problemi, glavne filozofske discipline i pojmovi*
- *metafizika, kozmologija, antropologija, ontologija, svijet, bit, biće, bitak, idealizam i materijalizam, ideja, supstancija, kauzalnost, nužnost, slučaj, bog, priroda, panteizam, determinizam, teleologija, panlogizam, egzistencijalizam*
- *pojam lijepog i ljepote, estetika, umjetnik i stvaranje umjetničkog djela, teorije umjetnosti.*

KLJUČNI SADRŽAJI

- *prapočela kod Predsokratovaca (Milećani, Pitagorejci, Atomisti, Elejci, Heraklit); Platonov dualizam; Aristotelovo prevladavanje Platona*
- *srednjovjekovne ontološke koncepcije (kršćanske i islamske); Panteizam Giordana Bruna*
- *pojam supstancije u Novom vijeku (racionalizam i empirizam)*
- *ontološka gledišta klasičnog njemačkog idealizma (Kant, Fichte, Schelling i Hegel); ontološka gledišta suvremene filozofije (Husserl, Heidegger)*
- *antropološka gledišta (Scheller, Gehlen, Plessner); egzistencijalna gledišta (K. Jaspers, J. P. Sartre, A. Camus, S. Kierkegaard)*
- *postmodernizam i kritika moderne (J. Derrida)*
- *poimanje lijepoga i umjetnosti (Platon, Aristotela, Kant, Hegel, Schelling, Nietzsche).*

Pogodni sadržaji za ostvarivanje ishoda u ovoj domeni odnose se na izvorne tekstove filozofa kao i izlaganje o njihovim filozofskim sustavima koji uz dijalošku metodu, koja je zasigurno najprimjerenija i najzastupljenija u predmetu, potiču učenika na filozofski način promišljanja, te kritičko i kreativno mišljenje.

Za realizaciju ishoda izuzetno je bitno korištenje filozofskih rječnika, što podrazumijeva da nastavnik učenike uputi u načine iščitavanja spomenute građe i njihova efikasnoga korištenja.

Što se tiče nastavnih metoda, učenike treba poticati na rad u parovima i grupama razvijajući tako socijalne odnose i suradnju.

Sadržaj ove tematske cjeline može se povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Povijest (podjela filozofije na razdoblja), Fizika (nastanak svemira, prapočela), Vjeronauk (što kaže vjeronauk o nastanku svijeta, razne koncepcije koje se odnose na božju prisutnost u svijetu), Logika (korelacija kod upotrebe osnovnih filozofskih pojmova, npr. bit) i Biologija (filozofska antropologija).

Izvorni tekstovi pružaju pogled na velika filozofska pitanja kao i različite odgovore pojedinih filozofa na ta pitanja. Nastavnik ima diskrecijsko pravo odabira pojedinih dijelova filozofskih tekstova za produblivanje nastavnoga sadržaja. Primjerice, korištenjem primjera Sokratove osude i obrane učenici se mogu poučiti pisanju filozofskog eseja stavljajući se u njegovu poziciju i dajući svoje viđenje sudskog procesa, ili na primjeru tumačenja Platonove špilje razvijati kreativno i kritičko mišljenje.

Poželjno je koristiti slikovne i video materijale (npr. prilikom prikaza Platonove špilje) kao i filmove (npr. Matrix – koji dovodi u pitanje poimanje realnosti u kojoj živimo), nakon čega bi učenici napisali kratki pisani zadatak povezujući naučeno iz filozofije s predstavjenim materijalima.

Sadržaj ove tematske cjeline može se povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Hrvatski jezik i književnost (analiza književnog djela i pisanje eseja), Vjeronauk (učenje o metafizici, besmrtnosti duše) i Likovna kultura (npr. pojam lijepoga te analiza umjetničkog djela).

B
Spoznaja,
znanje i
istina

B.IV.1

Učenik povezuje glavne pojmove i teorije unutar epistemologije primjenjujući ranije stečeno znanje o problemima, mogućnostima i naravi ljudske spoznaje.

[POO-4.1.3 DHP-5.1.2 DHP-5.2.2](#)

- objašnjava i uspoređuje temeljne epistemološke pojmove: spoznaje, znanja i istine, itd.
- uspoređuje nauku filozofskih škola i glavnih pravaca te analizira njihov pristup davanju odgovora na ključna pitanja epistemologije.

B.IV.2

Učenik se kritički osvrće na različite epistemološke pozicije referirajući se na filozofske tekstove.

[JZK-1.1.2 JZK-5.1.3 DHP-5.1.1](#)

- prepoznaje i objašnjava epistemološke pozicije u zadanome tekstu
- tumači spoznaju kod zadanih filozofa relevantnih za određena razdoblja.

KLJUČNI SADRŽAJI

- *gnoseologija, gnoseološki pravci (empirizam, racionalizam, iracionalizam, senzualizam, kriticizam); epistemologija, znanje, istina, teorije istine, subjekt, objekt, a priori, a posteriori, pozitivizam, pragmatizam*

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

Nastavnik treba poticati učenika na filozofsko promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Uz dijalošku metodu koristiti i diskusiju koja može biti uvod u razmatranje određenog gradiva te pritom pomoći učenicima doživjeti problem i njegov opseg konkretiziranjem i aktualizacijom.

Poželjno je kontinuirano korištenje filozofskoga rječnika pri susretu s novim pojmovima.

Preporučljivo je nastaviti raditi u grupama i individualno, te na razvijanju metakognitivnih, socijalnih i informatičkih kompetencija.

Sadržaj ove tematske cjeline može se povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Informatika (razvoj umjetne inteligencije), Logika (teorija o istini), Povijest (povijesni razvoj spoznajnih gledišta).

C
Izazovi
praktične
filozofije

C.IV.1

Učenik prosuđuje stavove naspram društvenih i političkih institucija, te etičkog i političkog djelovanja.

[SJZ-2.3.2 DHP-4.2.3 GRO-1.1.3](#)

KLJUČNI SADRŽAJI

- *gnoseološka i epistemološka tumačenja: Sokrat (osvješćivanje neznanja – ironija i majeutika); Platon (alegorija o pećini); Aristotel (podjela znanosti); srednji vijek: Sveti Augustin i Toma Akvinski (odnos vjere i razuma); novi vijek: racionalisti, empiristi, Kant*
- *suvremeno doba: E. Husserl (fenomenologija), B. Russel (logički atomizam), L. Wittgstein (filozofija jezika), R. Carnap (princip verifikacije), K. Popper (princip falsifikacije), strukturalizam i poststrukturalizam (M. Foucault, J. Derrida, J. F. Lyotard)*

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

Problematiku domene učenicima približiti pomoću aktualnih tema koje obilježavaju probleme znanja i spoznaje suvremene epohe, npr. pitanje umjetne inteligencije, istinitosti vijesti, medija i raznih članaka.

Nastavnik problematiku može učenicima približiti prikazivanjem odabranih filmova relevantnih za sadržaj domene (npr. Blade Runner; 2001.: Odiseja u svemiru i sl.), nakon čega bi uslijedilo pisanje kraćega eseja i povezivanje gradiva s filmom.

Sadržaj ove tematske cjeline može se povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Psihologija (pitanje spoznaje), Biologija (razvoj inteligentnih živih bića) i Vjeronauk (spoznajni nauk kod Anselma, Augustina, Tome Akvinskog i dr.).

C.IV.2

Učenik uspoređuje etički i politički nauk odabranih filozofa i filozofskih koncepcija sa svakodnevnim iskustvom života u zajednici.

[POO-3.2.1 JZK-5.2.2 SJZ-4.3.1](#)

- objašnjava ključne etičke i političke teorije i pojmove
- analizira i uspoređuje nauku važnih filozofa i škola.
- argumentirano raspravlja o moralnom i političkom djelovanju unutar zajednice uvažavajući različita mišljenja i stavove
- kritički se osvrće na ideološka i svjetonazorska pitanja u zajednici.

KLJUČNI SADRŽAJI

- *moral, etika, bioetika, djelovanje, sloboda, volja, odgovornost, dobro, vrlina (krepost), sreća (blaženstvo), savjest, dužnost, kategorički imperativ, korist, vrijednosti, pravednost, etičke koncepcije s obzirom na cilj djelovanja (eudajmonizam, utilitarizam), izvor morala, pragmatizam*
- *politika, pojedinac, zajednica, društvo, država, vlast, sloboda, jednakost, solidarnost, društveni ugovor, demokracija, moć, pravo, pravednost, anarhizam, liberalizam, konzervativizam, feminizam, utopija, cenzura, sloboda govora, ljudska prava*

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

Poželjno je kontinuirano raditi u grupama uz korištenje diskusija ili uvođenjem aktualizacije tema, jer je u ovoj domeni riječ o temama koje se mogu povezati sa svakodnevnim životom.

Uz filozofske tekstove, u približavanju teme mogu pomoći razni video materijali (npr. TED-Ed, The School of Life i sl.), članci i vijesti o aktualnim događajima i zbivanjima.

Ukoliko uvjeti dopuštaju, poželjno je organizirati barem jedan sat koji bi uključio gostujućeg profesora po izboru nastavnika.

Sadržaj ove tematske cjeline može se povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Povijest (povijesni razvoj etičkih i političkih ideja), Vjeronauk (etički problemi), Biologija (npr. bioetika) i Politika i gospodarstvo (moć, pravednost, odgovornost).

KLJUČNI SADRŽAJI

- *etička tumačenja Stoika, Sokrata, Platona, Aristotela, istočnjačkih filozofa (Buddha i Konfucije), Kanta i dr.*
- *Platonovo i Aristotelovo shvaćanje države i društva*
- *Machiavelli (cilj opravdava sredstvo)*
- *društveni ugovor (Locke, Hobbes, Rousseau)*
- *Umna država (Hegel)*
- *K. Marx (marksizam), H. Arendt (totalitarizam), J. Rawls (teorija pravednosti), M. Foucault (afirmacija ljudskih prava), S. de Beauvoir (feminizam)*

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

Korisna aktivnost kojom se može savladati značajan sadržaj ishoda je putem debata na zadane etičke i političke teme. Argumenti i protuargumenti trebali bi pomoći da se dobije što jasnija slika problema kao i svih aspekata sadržanih u njemu (npr. Koji je bolji put do postizanja sreće – epikurejski ili stoički?).

U dogovoru s učenicima ostaviti mogućnost izrade i izlaganja PowerPoint prezentacija.

Sadržaj ove tematske cjeline može se povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Vjeronauk (etički problemi), Etika (refleksije o životu), Sociologija (promišljanje o čovjeku kao o društvenome biću) i Geografija (odgovornost čovjeka za okoliš i prirodu, zaštita okoliša).

Filozofija – učenje i poučavanje

Nastava Filozofije održava se tijekom jedne godine u završnom razredu gimnazije. S obzirom na to i na opseg gradiva treba obraditi ključne sadržaje za predmet, a onda po izboru nastavnika odabrati ostale sadržaje (predstavnik različite filozofske škole, smjerova, izborne teme i sl.). Treba napomenuti da je za sastavljanje kurikula primijenjen problemski pristup u cilju razvijanja kritičkoga mišljenja kod učenika, kroz osvrt na određene filozofske teme; postizanje dubljega razumijevanja određenih filozofskih problema te efikasnije povezivanje filozofskih sadržaja sa svakodnevnim životom. To ne znači da je povijesni pristup zanemaren, naprotiv, vrlo je bitan za predmet kao sastavni dio poučavanja o bilo kojem filozofskom problemu. Upravo bi odrađena tema najprije trebala biti predočena kroz povijesni pristup.

Učenjem o filozofiji učenik će se upoznati s poviješću filozofije (početci filozofije, razvoj filozofskih teorija, ključni filozofi i sl.), filozofskim pitanjima i osnovnim pojmovima, te pristupom problemima i metodama filozofije. Zbog obrade tema iz svih područja života i svijeta treba istaknuti povezivanje filozofije sa sadržajima srodnih nastavnih predmeta, poput Logike i Etike, preko drugih predmeta iz društveno-humanističkog, jezično-komunikacijskog, prirodoslovno-matematičkog i umjetničkog područja.

Kod učenja i poučavanja u problemskom pristupu radi se po etapama, odnosno najprije se ide od otkrivanja problema (navesti i opisati u čemu se točno problem sastoji, tj. precizno definirati problem), zatim slijedi analiza problema (kontekst, situacija, uvjeti za rješavanje, kriteriji i sl.), prikaz mogućih rješenja (pregled povijesnih i suvremenih rješenja), odabir adekvatnoga rješenja i, na kraju, izvođenje konačnoga zaključka.

Učenje filozofije kod učenika će, uz usvajanje znanja, razvijati i vještine kritičkoga razmišljanja, te prepoznavanje i dublje razumijevanje problema svakodnevnog života. To će se ostvarivati kroz analizu i interpretaciju filozofskih tekstova, dijalogom i iznošenjem vlastitoga stava bilo usmenim ili pismenim putem.

Izuzetno bitni za uspješno učenje i poučavanje nastavnoga predmeta Filozofija su postupci uvođenja u filozofsko mišljenje. Uobičajava se učenika uvesti u nastavnu jedinicu pomoću razgovora. Prednosti razgovora su u tome što je na početku sata iznimno važno učenika zainteresirati za novu nastavnu jedinicu i motivirati za učenje, pa uvesti u temu na način da ih se uključi sudjelovanjem u određenoj vrsti razgovora ili nekom obliku aktivnosti. Jedan od najbitnijih postupaka je "skandalon" pod kojim se misli dovodenje u pitanje onog neupitnog, nedvojbenog, samorazumljivog i uvriježenog (npr. dogmatske istine za koje se smatra da ih se ne smije i ne treba propitivati). Riječ je o postupku u kojem se određena mišljenja, stavovi i uvjerenja stavljaju pod upitnik. Dakle, ono što je naizgled neupitno dovodi se u pitanje, zatim se

nastoje poljuljati uvriježena, a često i neutemeljena stajališta, dovesti u pitanje ili staviti pod sumnju nečija stajališta, pozicije, argumentaciju i sl. Skandalon omogućuje širenje spoznaje s poznatog na nepoznato. Uz skandalon je vrlo bitno i *problematiziranje*. Učenika na početku sata treba zainteresirati za nastavnu jedinicu postavljajući neki filozofski problem, a osobito ako se taj problem tiče njegova načina i doživljaja svijeta i života (npr. u području filozofije religije jedan od temeljnih problema glasi - možemo li dokazati Božje postojanje?). Vrlo bitna je i *aktualizacija*, tj. postupak u kojem se pokazuje razumijevanje danoga filozofskoga stajališta ili stava pokazivanjem što bi tom stajalištu bilo nalik u sadašnjem trenutku. Aktualizacija se, osim na početku, može provesti bilo kada tijekom sata.

Nastavnik bi trebao primjenjivati različite metode svojstvene nastavi filozofije, poput: metode razgovora u različitim oblicima (heuristički razgovor, rasprava, diskusija, debata, oluja ideja i sl.), te metodu rada na tekstu koja zahtijeva dobru pripremu nastavnika. Odabir originalnih filozofskih tekstova je od velike važnosti jer se neki mogu dati za samostalno čitanje, pa čak i samostalnu obradu, dok drugi mogu poslužiti kao dobri primjeri problema u kojeg se učenika namjerava uvesti.

Glavni materijal za učenje i poučavanje Filozofije je udžbenik, ali uz njega se nastavnik može služiti i dodatnim materijalima i izvorima radi poboljšanja kvalitete nastave. To se prvenstveno odnosi na filozofske rječnike, enciklopedije, razne stručne i znanstvene članke te online materijale. Zanimljivo bi bilo uvesti barem jednu lekturu koja bi bila prilagođena svim učenicima. To je moguće izvršiti u školama s kvalitetno opremljenim školskim knjižnicama, ali se mogu upotrijebiti i online baze knjiga. Svi materijali (koji nisu udžbenici) zahtijevaju dobru pripremu nastavnika u što bi trebalo uključiti i učenike, odnosno njihove prijedloge i ideje. Budući da današnji učenici posjeduju tehnološke kompetencije, jedna od glavnih motivirajućih metoda u učenju i poučavanju je upotreba digitalnih sadržaja, što zahtijeva opremljenost škole informatičkom opremom. Razne prezentacije i ostali digitalni sadržaji neizostavna su pomoć u suvremenoj nastavi.

U nastavi Filozofije postoji mogućnost uvođenja gledanja filmova, što nastavu može učiniti zanimljivijom, poticajnijom i privlačnijom. Time se može povećati učenička zainteresiranost i omogućiti lakše razumijevanje postavljene teme. Osim filma, velika pomoć u nastavi može biti i strip te razni pop-kulturni časopisi i internetski portali. Iako su manje zastupljeni kao metoda rada među učenicima, vrijedilo bi raditi na njihovom primjenjivanju kao obliku osuvremenjivanja nastavnoga procesa.

Problemski pristup u središte učenja i poučavanja stavlja učenika i nastoji ga osposobiti za samostalno učenje. Nastavnik u tome dobiva ulogu voditelja i kreatora raznih aktivnosti koje trebaju voditi učenika prema kompetenciji samostalnoga učenja. On učenicima treba osigurati poticajno okruženje u kojemu će slobodno i argumentirano iskazivati svoje misli i kritička zapažanja. Okruženje za rad treba prilagoditi nastavi, odnosno klasično uređenje učionice u obliku katedre može se promijeniti ukoliko je riječ o grupnom radu ili diskusiji, kada se klupe mogu poredati u krug što će utjecati na bolji i kvalitetniji rad. Što se tiče nastave izvan učionice,

zasigurno bi bilo dobro omogućiti učenicima posjete različitim institucijama i otvorenim predavanjima koja bi pospješila njihovo razumijevanja filozofskih problema i tematike. Osim toga, moguće je organizirati povremena predavanja i radionice gostujućih predavača koja bi bila u skladu s planiranim sadržajima.

Naposljetku, kada je riječ o nastavnim oblicima rada i grupiranja učenika, koliko god je moguće poželjno je izbjegavati frontalni oblik rada te težiti poticajnijem grupnom, individualnom i radu u parovima.

Filozofija – vrednovanje i ocjenjivanje

Vrednovanje se odnosi na proces koji nastavnik kontinuirano primjenjuje u odgojno-obrazovnom procesu. Iskustva školske prakse pokazuju da je upravo vrednovanje učeničkih postignuća jedno od najosjetljivijih područja rada nastavnika. Nastavnici se često nalaze pod velikim pritiskom u situacijama kada moraju procijeniti znanja svojih učenika i vrednovati ih. Vrednovanje pred nastavnike postavlja zahtjev za punim profesionalnim integritetom i korištenjem objektivnih postupaka i metoda vrednovanja. Također, proces vrednovanja učenicima predstavlja izrazito osjetljivo područje koje uvelike može imati implikacije na njihovu motivaciju za učenje, pristup učenju, pa čak i spremnost za sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu.

Svrha je vrednovanja ponajprije unaprjeđivanje učenja i napredovanja učenika koji je aktivan sudionik nastavnoga procesa. Vrednovanje naučenog rezultira ocjenom i provodi se periodično putem različitih tehnika i metoda.

Pored usmene i pismene provjere znanja, preporučuje se korištenje različitih metoda vrednovanja i ocjenjivanja putem sljedećih aktivnosti: izrade plakata, referata, prezentacija, eseja, kratkih analiza filozofskog teksta, filma ili stripa, izvještaji o filozofskoj lektiri, domaće zadaće i sl.

Konkretnije, to bi značilo da učenik na odabranom tekstu treba primijeniti usvojena teoretska znanja na konkretne probleme iz povijesti filozofije i filozofskih disciplina, razumjeti pretpostavke različitih filozofskih učenja i disciplina, izvoditi njihovu sustavnu analizu te na temelju toga izložiti različite filozofske pozicije, raspraviti određene probleme filozofije te razvijati vlastito stajalište i time pokazati kako je ovladao osnovnim elementima filozofske refleksije, kao i sposobnošću dosljedne argumentacije.

Vrednovanje u nastavi Filozofije je specifično jer premašuje poznavanje samo osnovnih činjenica i nastavnih sadržaja, odnosno, pozornost bi se više trebala usmjeriti na formulacije samostalnih učeničkih stavova i uvjerenja te kreiranju i razvoju kritičkoga mišljenja.

Unutar predmeta Filozofije zastupljena su tri elementa vrednovanja:

- poznavanje filozofskih pojmova i sustava
- filozofska analiza i argumentacija
- kritičko i kreativno mišljenje.

Poznavanje filozofskih pojmova i sustava obuhvaća različite razine poznavanja filozofskih pojmova, koncepcija, teorija i sustava, a vrednuje se kroz usmenu provjeru ili aktivnost, te kroz razne vidove pisane provjere (testovi, kvizovi i sl.). Unutar ovoga elementa vrednovanja

nastavnik ocjenjuje učenikovo poznavanje i primjereno korištenje relevantnih pojmova te sposobnost primjerenog opisivanja, objašnjavanja i uspoređivanja misaonih sustava navedenih u razradi ishoda za različite domene.

Filozofska analiza i argumentacija element je u kojem se vrednuje istraživanje, opisivanje i analiza problema koji rezultiraju mogućim rješenjem, a sve to uključuje samostalnost i aktivnost učenika. Ovaj element predstavlja veću razinu usvojenosti i za njega je vrlo bitno poznavanje prvog elementa. Vrednovanje se ovdje izvodi putem analize filozofskih tekstova, čitanjem filozofske lektire i analizom video sadržaja.

Kritičko i kreativno mišljenje predstavlja najzahtjevniji element vrednovanja. Odnosi se prvenstveno na pisanje filozofskih eseja, te na analizu nefilozofskih materijala kao što su film, strip, razni novinski članci, multimedijски sadržaji i sl. Unutar ove dimenzije učenik mora iskazati samostalnu razinu sintetičkoga mišljenja te ga primijeniti u promišljanju i rješavanju problema iz ljudske svakodnevice. Prema interesu učenika nastavnik može postavljati različite problemske zadatke kako bi efikasno vrednovao učenička postignuća unutar ovoga elementa.

Zaključna ocjena proizlazi iz ocjena dobivenih tijekom raznovrsnih provjera i metoda vrednovanja koje su se primjenjivale tijekom polugodišta ili tijekom cijele nastavne godine. Broj ocjena po elementima nije unaprijed zadan. Zaključna ocjena ne mora biti aritmetička sredina pojedinačnih ocjena. U njezinom oblikovanju može pomoći i nastavnikova procjena učenikove samostalnosti i odgovornosti.

O učenikovom postignuću, aktivnostima u nastavnom radu i uloženom trudu vode se pisane bilješke te individualni razgovori. Usvojenost odgojno-obrazovnih ishoda izražava se brojčano od 1 do 5, kao i zaključna ocjena.

Preporučuje se formiranje zaključne ocjene na osnovu triju navedenih elementa vrednovanja, pri čemu elementu Poznavanje filozofskih pojmova i sustava pripada 50 %, Filozofskoj analizi i argumentaciji 30 % te Kritičkom i kreativnom mišljenju 20 % u formiranju konačne ocjene.

